

Asia: VN /5137/2022

Työryhmän lausuntopyyntö valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta sekä valmiuslain yleisistä kehittämistarpeista

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta

JHL pitää valmiuslakityöryhmän tekemiä havaintoja uudistustarpeesta oikeansuuntaisina. JHL korostaa alustavista ehdotuksista erityisesti kohdan 3 huomioimista, jossa käsitellään julkishallinnon velvollisuutta huolehtia varautumisesta ostopalvelutilanteissa. Toimintaa kilpailutettaessa tai ulkoistettaessa tulee velvoittavana säädöksenä olla tarkastelu palvelun turvaamisesta häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

JHL ehdottaa, että jatkotyössä tarkastellaan myös valmiuslain toimenpiteiden vaikutuksia työaikalainsäädännön näkökulmasta. Valmiuslain säädösten käyttöönotolla on vaikutuksia työaikoihin ja lepoaikoihin, joten näihin liittyvät mahdolliset ongelmatilanteet tulisi kartoittaa ennalta. Mahdollisuuksien mukaan nämä muutokset ja niihin varautuminen tulisi sisällyttää organisaatioiden valmiussuunnitelmiin.

Valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevassa muistiossa todetaan, että yhteiskunnan toimivuuden kannalta kriittiset järjestelmät ja palvelut ovat yhä laajemmin yksityisen sektorin tuottamia. JHL:n näkemyksen mukaan julkinen sektori on silti merkittävä toimija kuntien ja hyvinvointialueiden vastuulla olevissa kriittisissä palveluissa. Hyvät esimerkit kriittisestä toiminnasta ovat sairaalat, joissa työskentelee monia eri alojen ammattilaisia. Myös muun muassa ICT on kriittistä toimintaa.

Kuten muun muassa puhtausalan ammattilaiset sairaaloissa myös ruokapalvelujen työntekijät ovat tärkeitä ammattilaisia sairaaloiden toimivuuden kannalta. Näitä julkisen sektorin työntekijöitä voi pitää muistiossa mainittuina yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin ja yhteiskunnan ydintoimintojen kannalta tärkeiden palvelujen ylläpitämisen työntekijöinä.

JHL:n näkemyksen mukaan säädösvalmistelussa tulee huomioida kaikki kriittiset alat eli myös ruokapalvelut, joihin liittyy sosiaalihuoltolain, opetuslain ja varhaiskasvatustlain velvoitteita. Kriittisten alojen huomioiminen valmiuslainsäädännön valmistelussa laajemmin on perusteltua myös siksi, että Suomessa on valmisteilla CER-direktiivin implementointi.

Direktiivi edellyttää jäsenvaltioilta elintärkeiden toimintojen arviointia ja merkittävien kriittisten infrastruktuuri- ja palvelutoimijoiden nimeämistä. Näiden toimijoiden kansallisessa määrittelyssä on tarkasteltava yksityiskohtaisesti direktiivin kattamien 11 sektorin piirissä olevien erilaisten tukipalvelujen merkitystä ja roolia. Samalla on arvioitava, ovatko niitä koskevat nykyiset kansalliset määräykset relevantteja.

JHL ehdottaa, että ruokapalvelut lisätään tulevien säädösehdotuksien kohtiin, joissa mainitaan sosiaali- ja terveystalvet. Perusteena on, että ruokapalvelut eivät ole sosiaali- ja terveysministeriön alaista toimintaa, joten pelkkä maininta sosiaali- ja terveystalvetuista ei riitä. Kriittisten ruokapalvelujen määrittelyllä on merkitystä laajemminkin kyseiseen palveluun liittyvissä säädöskeskusteluissa sekä toiminnan suunnittelussa ja harjoittelussa eri kunnissa ja hyvinvointialueilla, Helsingissä, HUS:ssa ja julkisen sektorin sidosyksiköissä.

JHL pitää hyvänä asiantuntijoiden näkemystä, jonka mukaan julkishallinnon toimijoilla on velvollisuus varautua kaikkiin tilanteisiin (ml. normaaliolojen häiriötilanteet ja vakavat häiriötilanteet). Ongelmat vaikuttavat palvelujen toteuttamiseen. Niihin varautuminen edellyttää yhteistyötä, suunnitelmallisuutta, vastuiden määrittelyä ja harjoittelua.

Kuntia ja hyvinvointialueita on ohjeistettu huomioimaan varautuminen palveluihin liittyvissä sopimuksissa, joita kunnat ja hyvinvointialueet tekevät yksityisen sektorin toimijoiden kanssa. JHL nostaa kuitenkin erityisesti ruokapalvelujen varautumistoiminnan arvioitavaksi, koska julkisella sektorilla on järjestämisvastuuseen perustuva viimesijainen vastuu ruokapalvelujen toteuttamisesta myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Julkisen sektorin on syytä pitää myös valmiussuunnittelu omassa käsissä, koska suunnitteluun liittyy turvallisuuden kannalta kriittisiä tietoja. Julkisella sektorilla on jatkossakin oltava vastuu ruokapalvelujen toimivuudesta ja velvoite huolehtia myös kyseisten palvelujen varautumissuunnittelusta, vaikka palveluntuottajana on yksityinen palveluntuottaja.

Julkisen sektorin vastuista ja sidosyksikkötoiminnasta todetaan lausunnolla olevassa muistiossa. Eri puolella Suomea on perustettu useita in house -yhtiöitä, jotka omistajiensa sidosyksikköinä osallistuvat omalta osaltaan varautumistoimintaan. Nämä sidosyksiköt poikkeavat markkinoilla toimivista yksityisen sektorin toimijoista.

Julkisen sektorin (kunnat, hyvinvointialueet ja HUS) sidosyksiköiden vastuulla olevat tehtävät on syytä huomioida myös lainsäädännössä, koska julkisella sektorilla on erityisvastuita varautumistoiminnassa. Huoltovarmuus- ja varautumiskeskusteluissa on hyvä kannustaa julkisen sektorin toimijoiden yhteistyöhön. Sitä kannattaa tehdä muun muassa ruokapalveluissa.

Muistiossa mainitaan, että valtion keskus- ja aluehallinnon sekä kuntien yhteistä harjoitustoimintaa tulee kehittää. Tässä harjoitustoiminnassa tulee huomioida myös hyvinvointialueet ja HUS. Aluehallintovirastojen (AVI) tehtävänä on muun muassa varautumisen yhteensovittaminen alueella ja siihen liittyvän yhteistoiminnan järjestäminen, valmiussuunnittelun yhteensovittaminen, kuntien valmiussuunnittelun tukeminen, valmiusharjoitusten järjestäminen sekä alue- ja paikallishallinnon turvallisuussuunnittelun edistäminen. JHL kannustaa huomioimaan AVI:n ohjauksen merkityksen huoltovarmuus- ja varautumissuunnittelussa sekä myös valmiustoimintaan liittyvässä ohjauksessa. Ohjauksella on merkitystä kuntien ja hyvinvointialueiden päätöksenteossa.

Lisäksi aluehallintovirastolla on tärkeä tehtävä tiedonkulussa, jolla edistetään opetukseen ja varhaiskasvatukseen liittyvän tilannekuvan muodostamista. Häiriö- tai poikkeustilanteissa opetusta ja varhaiskasvatusta on pyrittävä jatkamaan mahdollisimman normaalina. Velvoite koskee myös ruokapalveluja, joihin liittyvästä velvoitteesta voidaan koulujen osalta poiketa vain valtioneuvoston asetuksella.

Miten arvioisitte voimassa olevan valmiuslain kokonaisuutta ja toimivuutta? Mitä valmiuslaissa tulisi erityisesti kehittää?

JHL pitää tarpeellisena valmiuslain kehittämistä, jonka tavoitteena on säätää valmiuslaki vastaamaan nykyaikaista käsitystä yhteiskunnan kokonaisturvallisuudesta, sitä uhkaavista tekijöistä ja vaikutuksiltaan vakavista uhka- ja häiriötilanteista.

Julkisomisteisten sidosyksiköiden rooli on syytä huomioida, kun yksityisen sektorin roolia arvioidaan yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin ylläpitämisessä. JHL pitää epätarkoituksenmukaisena, että julkisomisteiset sidosyksiköt yhdistetään markkinoilla toimiviin toimijoihin, vaikka kyseiset toimijat eivät ole vertailukelpoisia.

Koska julkinen sektori kantaa päävastuun varautumistoiminnasta ja kriittisten alojen tehtävistä, joista sillä on myös järjestämisvastuu, on tärkeää, että kuntien ja hyvinvointialueiden rahoituksessa huomioidaan nämä erityistehtävät. Rahoituksella on merkitystä laadukkaan valmiussuunnittelun toteuttamisessa, jatkuvuudenhallinnassa, etukäteisvalmisteluissa kuten myös koulutuksessa ja valmiusharjoituksissa, joita on tehtävä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa toimimiseksi.

JHL pitää ansiokkaana, että muistiossa (s. 20) on kiinnitetty huomiota myös julkiselle sektorille palveluja tuottavien yksityisten palveluntuottajien alihankintaketjuihin, jotka saattavat

varautumisvelvoitteen kannalta muodostua vaikeasti hallittaviksi. Jotta vastuu- ja valvontajärjestelyt olisivat selkeitä ja tehokkaita alihankintatilanteiden osalta, ne olisi ulotettava jo sopimusvaiheeseen.

Yhteiskunnan toimivuuden kannalta kriittisiä järjestelmiä ja palveluja tuottavien yksityisten palveluntuottajien valvontaan on ylipäänsäkin kiinnitettävä erityistä huomiota. JHL pitää tärkeänä, että varautuminen huomioidaan myös toimintayksiköiden omavalvontasuunnitelmissa ja toimintayksiköitä ohjeistetaan varautumisen huomioimisessa.

Valtionhallinto on valinnut varautumistoiminnassa hajautetun työnjaon, mutta se ei ole huomionnut, että ruokapalvelujen varautumistoimintaa varten ei ole tällä hetkellä vastuuministeriötä. Ruokapalvelujen varautumistoiminnassa tarvitaan erityisosaamista, joten JHL esittää, että ruokapalvelut huomioidaan kehittämistoiminnassa.

Tukipalveluista erityisesti ravitsemis- ja puhtausalalla korostuvat varmuusvarastot, varaenergian käyttömahdollisuus, poikkeustilanteissa suojautuminen ja henkilöstösuunnitelma, joka määrittelee vastualueet ja tehtävät.

On tärkeää, että ruokahuollon asiantuntijat laativat ruokapalvelujen varautumiseen liittyvät suunnitelmat. Suunnittelussa tulee huomioida ateriapalveluja saavien henkilöiden palvelujen turvaaminen, sijaisjärjestelyt ja aterioiden kuljetukset eri tilanteiden osalta. Ammattitaitoisten sijaisten saaminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta palvelujen saanti ei katkea. Sijaisverkoston pitää olla ajan tasalla erilaisten tilanteiden varalta.

Onko muita näkökulmia, joita edustamanne taho erityisesti toivoisi otettavan huomioon valmiuslain uudistamista koskevassa työssä?

JHL pitää sidosyksikkötoimintaa hyvänä, koska myös ruokapalvelut, puhtauspalvelut, taloushallinnon palvelut ja ICT-palvelut ovat silloin hallittavissa, huomioiden varautumiseen liittyvät tehtävät. Ulkoistetuissa palveluissa on riski, että yksityinen palveluntuottaja ei pysty kantamaan sille annettua vastuuta palvelujen toteuttamisesta, vaikka sitä edellytettäisiin sopimuksissa.

JHL on tyytyväinen, että Huoltovarmuuskeskukseen on perustettu uusi ruokapalvelujen pooli, joka tulee tukemaan ruokapalvelutoimijoiden yhteistyötä huoltovarmuuden kehittämisessä. Erityisen tärkeää on, että kyseisessä poolissa on mukana kuntia ja julkisomisteisia yhtiöitä edustava Kuntaliitto. JHL huomioi huoltovarmuus- ja varautumistoiminnan edistämisen myös omassa toiminnassaan ja tekee mielellään yhteistyötä laadukkaan toiminnan varmistamiseksi.

Värmälä Johanna
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry